

Trösterová, Zdeňka

[Zborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského:
Philologica roč. XXXIX]

Opera Slavica. 1993, vol. 3, iss. 2, pp. 62-64

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116645>

Access Date: 25. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Zborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Philologica roč. XXXIX, 1992, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1992, 174 str.

Předkládaná zpráva se zaměřuje na jazykovědnou část bratislavského filologického sborníku (s. 9-141), který, ač vychází se značným zpožděním (schválen do tisku již v r. 1987), v převážně větší-né příspěvků neztratil svou aktuálnost a poznávací hodnotu. Z široce zastoupeného diapazonu lingvistických a lingvodidaktických disciplín (problematika obecné jazykovědná, foneticko fonologická, morfologická, syntaktická, lexikologická, textotvorná a didakticko-metodická) pokládáme za nejprínosnější ty stati, které na konkrétním jazykovém materiálu a s konfrontačním rusko-slovenským aspektem rozpracovávají určitou, třeba užší problematiku a přinášejí nová, v jiných kompendiích dosud neobsažená pozorování, jež prohlubují a upřesňují obraz ruštiny jako jazyka sice blízce příbuzného, ale s osobitými rysy, jimž až dosud badatelé nevěnovali pozornost.¹

Za přímo uzávkovou pokládáme stať Z. Novákové *Kategoría čísla slovesných podstatných mien v ruskom a slovenskom texte*. Autorka v ní shrnuje výsledky své kandidátské disertace (MGU 1986) i svého následného bádání v oblasti užívání slovesných substantív na -NIE (-TIE) z hlediska gramatické kategorie čísla a ve shodě s badatelkou Petručinovou, kterou cituje, dospívá k obecněji platnému závěru, že gramatické systémy takových blízce příbuzných jazyků, jako je ruština, slovenština a čeština, se v zá-

sadě neliší inventářem gramatických prostředků, ale sférou jejich užití, specifikou fungování a distribuce. Je překvapivé, ale zároveň symptomatičké, že v odborné literatuře autorkou zkoumanému jevu vlastně dosud nebyla věnována pozornost. Substantiva na -NIE (-TIE) s ohledem na gramatickou kategorii čísla jsou v kompendiích řazena jako abstrakta mezi singularia tantum s poznámkou, že plurálové tvary mohou tvořit tehdy, nabudou-li konkrétního odstinu. K tomu badatelé speciálně se zabývající touto problematikou dodávají, že plurálové tvary u dějových substantív mohou v některých případech vyjadřovat iterativnost (I. Dulewiczowa), jindy intenzitu: *душевные испытания, невыразимые мучения* (Z. Šiška). K těmto poznatkům však Z. Nováková nově a přesvědčivě připojuje poznatek konfrontačního charakteru, a sice že singulárovým tvarům ve slovenštině (a my dodáváme, že i v češtině) velmi často odpovídají plurálové tvary v ruštině. Z jejich četných příkladů uvedme pro ilustraci alespoň: *...bez váhania* dal prednosť x *...он без колебаний* предпочел; *...zabudol aj dychať v ošakávaní* podrobnejšieho *vysvetlenia* x *затаил дыхание в ожидании подробных разъяснений*; *...všetko vókol úpelo od utrpenia* x *все кругом вопило от страданий* atd. V této souvislosti zařazuje autorka zkoumaný jev i do další problematiky tzv. uzávkovní ekvivalence (termin Vl.

Barneta) a aktuálně se zamýšlí nad místem fenoménu tohoto řádu při zvládní cizího jazyka.

Obdobně najdeme nová upřesňující pozorování i v statických dalších autorů. Např. G. Valaš v příspěvku *Проблематика возвратных глаголов на занятиях по морфологии русского языка* názorně ilustruje sémantický rozdíl ruského *-ся* a *себя* (mimovolnost x záměrnost) na příkladu *Проходя по комнате, он ударился коленом о стол x Он рассмеялся и ударил себя по колену* (připomíná i Vinogradovův příklad *он лишился жизни - zemřel x он лишил себя жизни - spáchal sebevraždu*). Jiné případy užití *себя* (zdůraznění identity podmětu a předmětu) mohou nabývat až frazeologického charakteru: *взять себя в руки, дергать себя с достоинством, вести себя прилично*. Za velmi zajímavé pokládáme např. zjištění, že neosobní tázací konstrukce typu *Как тебе живется?* předpokládají stručnou odpověď charakterizující stav subjektu vyvolaný vnějšími okolnostmi nezávislymi na jeho vůli (...когда я зашел к Сергею, он на мой вопрос, как ему живется, ответил: - Скучно), zatímco otázka *Как ты живешь?* předpokládá podrobnější odpověď.

V článku S. Šebejové *Несколько примечаний к разработке языкового материала по функционально-семантическому принципу* jsou konfrontovány ruské syntaktické řady typu *отвечать раздраженно x с раздражением se slovenskými*, přičemž se konstatuje v řadě případů rusko-slovenských paralel asymetrický vztah, který se konkrétně realizuje jako: a) proti obojí možnosti ve slovenštině je v ruštině

pouze předložkový pád substantiva, např. *вычитаво, с вычиткою x с упреком; duchapritомне, с duchapritомностю x с готовностью; рохыбовачне, с рохыбностю x с сомнением* (zatímco *сомнительно* by už bylo predikativum); b) proti adverbiu ve slovenštině je předložkový pád substantiva s relevantním přívlastkem, např. *одоводне не x с полным правом требовать; оподстатнене x с полным основанием гордиться* apod. Úzká vazba na lexikální okolí působí v případech typu: *увлекательно описывать x с увлечением взяться за работу; аппетитно приготовить (ужин) x с аппетитом съесть* atd. V širších souvislostech se autorka zamýšlí nad syntaktickou synonymií a izofunkčností, což nemusí být vždy totéž.

S ohledem na své odborné zájmy pokládám za velmi zajímavé i stati z oblasti syntaxe a dějin slavistiky. Experimentální výzkum N. V. Bardinové si všímá propojení fungování spojek a osobitých intonačních ukazatelů v sponžanním monologu. Článek Š. Švagrovského uvádí přehled málo známých faktů o slovanštině Komenského v letech 1921 - 1945.² Samozřejmě každý z čtenářů sborníku se bude orientovat na svou zájmovou oblast v této zdařilé bratislavské publikaci (odhlédneme-li od dost častých tiskových chyb).

POZNÁMKY:

¹ V tomto ohledu má recenzované dílo shodnou orientaci jako společně sborníky katedry rusistiky FF UK a MGU *Kon-*

frontační studium ruské a české gramatiky a slovní zásoby I (Praha 1974) a II (Praha 1983).

² Zájemci o slavistiku vůbec a tzv. malé spisovné slovan-
ské jazyky zvláště mají v živé
paměti jeho faktograficky
velmi obsažný příspěvek v od-
dilu Diskusie K otázke genézy

a konstituovania jazyka juho-
slovanských Rusínov (Rusnia-
kov), Slavica Slovaca 19,
1984, 3, s. 248-263, který je
rovněž dnes aktuální vzhle-
dem k bohatství národnostních
skupin v bývalé Jugoslávii,
ale i k úloze vyznání (v da-
ném případě uniatského).

Zdeňka Trösterová